

ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ІТ-ПІДПРИЄМСТВ

ACCOUNTING FOR RISK REDUCTION OF IT ENTERPRISES

У статті розглянуто способи управління ризиками діяльності ІТ-підприємств у розрізі їх двох груп, таких як ризики ІТ-проєкту; ризики організації та здійснення діяльності. Визначено ризики, з якими стикаються ІТ-підприємства в ході своєї діяльності, які можуть бути усунені та враховані в бухгалтерському обліку. Особлива увага приділена резервуванню як обліковому способу зниження ступеня ризику, систематизовано проблеми теоретичного та практичного характеру його використання. Для їх вирішення наведено пропозиції щодо видів резервів майбутніх витрат для ІТ-підприємств, що стало основою для організації їх аналітичного обліку до рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів». Визначено елементи облікової політики щодо резервів для забезпечення управління ризиками ІТ-підприємств (методика і періодичність резервування, граничні розміри відрахувань до резервів, методика бухгалтерського обліку відображення резервів, показники необхідності створення резервів).
Ключові слова: резервування, резерви, ризик, ІТ-підприємство, облік.

ІТ-предприятий в разрезе их двух групп, таких как риски ИТ-проекта; риски организации и осуществления деятельности. Определены риски, с которыми сталкиваются ИТ-предприятия в ходе своей деятельности, которые могут быть устранены и учтены в бухгалтерском учете. Особое внимание уделено резервированию как учетному способу снижения степени риска, систематизированы проблемы теоретического и практического характера его использования. Для их решения приведены предложения по видам резервов будущих расходов для ИТ-предприятий, что стало основой для организации их аналитического учета к счету 47 «Обеспечение будущих расходов и платежей». Определены элементы учетной политики касательно резервов для обеспечения управления рисками ИТ-предприятий (методика и периодичность резервирования, предельные размеры отчислений в резервы, методика бухгалтерского учета отражения резервов, показатели необходимости создания резервов).
Ключевые слова: резервирование, резервы, риск, ИТ-предприятие, учет.

УДК 657.1

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct58-20>

Лоскоріх Г.Л.

аспірантка кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державний університет «Житомирська політехніка»

Loskorikh Gabriella

State University "Zhytomyr Polytechnic"

В статье рассмотрены способы управления рисками деятельности

The activities of IT companies are inherently quite risky, which requires thorough research. The purpose of the study is to reveal the features of accounting methods to reduce the risk of IT companies. To achieve this goal, the following methods were used: analysis and synthesis, logical generalization, comparative comparison, graphical method. The need to form for IT companies not only required reserves, but also others, determined based on the specifics of their activities. The article considers ways to manage the risks of IT companies (diversification; reservation; limitation; insurance and self-insurance; hedging; planning and forecasting) in terms of their two groups: 1) the risks of the IT project; 2) risks of organization and implementation of activities. The risks faced by IT companies in the course of their activities are divided into: those that can be eliminated and taken into account in accounting; those that are not taken into account in accounting. Particular attention is paid to reservation as an accounting method of reducing the degree of risk. Problems of theoretical and practical nature of its use are systematized. The downside of using reservation as an accounting way to reduce the risks of IT companies is the additional burden on the accountant. Subject to the development of appropriate methodological support and in terms of information and computer technology, these points are leveled. There are proposals for the types of reserves for future expenses for IT companies, which became the basis for the organization of their analytical accounting to account 47 "Provision for future expenses and payments". It is proposed to open sub-account 479 "Reserves for future expenses related to the implementation of the IT project" and analytical accounts to it: 479.1 "Reserves for fines"; 479.2 "Reserves from lawsuits". The elements of accounting policy in terms of reserves to ensure risk management of IT enterprises have been determined (methods and frequency of provisions, the maximum amount of allocations to reserves, methods of accounting for reserves, indicators of the need to create reserves).

Key words: provisions, reserves, risk, IT enterprise, accounting.

Постановка проблеми. ІТ-технології охоплюють різноманітні сфери, а саме торгівлю, медицину, державне управління в багатьох країнах світу, зокрема в Україні. Навіть карантинні обмеження суттєво не вплинули на показники діяльності ІТ-підприємств. Так, зростання ІТ-ринку в Україні відбувається щорічно на 20–30%, а зростання інвестицій у вітчизняні підприємства оцінюється в півтора рази [2]. Ці показники є вищими, ніж у багатьох розвинутих країнах світу, що свідчить про наявність певних загроз розвитку цього ринку в Україні. Крім того, діяльність ІТ-підприємств фактично є досить ризикованою. Саме тому актуальним є проведення досліджень щодо управління ризиками у сфері ІТ, а з огляду на інформаційні можливості бухгалтерського обліку доцільно також

розкрити його інструменти для вирішення цього завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням ризиків у сфері ІТ присвячені праці І. Дев'ятової, О. Тамбієвої, Е. Кутушевої, М. Меньшинського, Є. Песоцької. Особливості застосування облікових технологій для управління ризиків піднімалися І. Вигівською, Л. Гнилицькою, М. Корінько, Л. Пилипенко, І. Чібісовою. Проте залишається нерозкритим питання впровадження цих технологій саме для підприємств сфери ІТ.

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття особливостей облікових способів зниження ризику ІТ-підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для попередження негативних наслідків ризиків

підприємств, зокрема у сфері ІТ, використовуються різноманітні варіанти управління ризиками. Найчастіше науковці в теоретичних дослідженнях та фахівці на практиці використовують такі способи зниження ступеня ризику:

- диверсифікація;
- резервування;
- лімітування;
- страхування та самострахування;
- хеджування;
- планування та прогнозування.

Вибір способу зниження ризиків залежить від особливостей діяльності підприємства, прийнятої стратегії і тактики управління цими ризиками. В будь-якому разі ефективним є поєднання управлінських підходів та бухгалтерських механізмів, що дало б змогу розробити послідовність дій та використовувати її як дієвий механізм управління ризиками для підприємств усіх сфер діяльності, зокрема ІТ.

Система управління визнає наявність ризикової ситуації, а в системі бухгалтерського обліку відразу відбувається реакція на це, яка полягає у застосуванні методологічного інструменту управління ризиками [6, с. 50].

Для управління ризиками велике значення має їх правильне групування. Більшість дослідників за сферою виникнення виділяють виробничий, комерційний, фінансовий та страховий ризики. Виробничі ризики, які характерні для всіх суб'єктів господарювання, мають свою специфіку для сфери ІТ. Враховуючи результати проведених попередніх досліджень [5], рекомендуємо для облікових цілей за факторами ці специфічні ризики поділяти на ризики ІТ-проєкту та ризики організації і здійснення діяльності.

В ході своєї діяльності ІТ-підприємство стикається з цілою низкою невизначеностей. Керівництво постійно намагається вирішити питання щодо вибору виконавців для розроблення ІТ-продуктів, забезпечення строків виконання ІТ-проєктів, способів усунення помилок під час написання програмних кодів, збоїв у програмному забезпеченні тощо. Ці та інші ситуації викликають ризики, які необхідно прийняти або усунути (табл. 1).

Отже, не всі ризики, з якими стикаються ІТ-підприємства в ході своєї діяльності, можуть бути усунені та підлягають урахуванню в бухгалтерському обліку.

Враховуючи тему дослідження, приділимо увагу насамперед способам облікового управління ризиками, яким є резервування. Як справедливо зазначають М. Корінько та І. Гриненко, завдяки правильно організованій системі бухгалтерського обліку резервів забезпечується захист суб'єкта господарювання від фактичних потенційних ризиків внутрішнього та зовнішнього економічного середовища, які можуть призвести до збитків та негативних наслідків інших подій, які суб'єкт господарювання може передбачити заздалегідь [4, с. 18]. Крім того, створення резервів впливає на більшу достовірність показників балансу і забезпечує відображення більш реального стану підприємства.

Щодо застосування облікових способів управління ризиками існує чимало проблем на шляху їх впровадження, як теоретичного, так і практичного характеру. Досі ведуться дискусії щодо категоріального апарату стосовно резервування (трактування поняття резервів, визначення їх видів тощо).

Процес формування резервів є доволі складним, вимагає додаткового інформаційного забезпечення та аналітичної роботи. Саме тому, як правило,

Таблиця 1

Ризики діяльності ІТ-підприємства та способи управління ними

Група	Ризик	Спосіб управління ризиками	Використання облікових інструментів
Ризики ІТ-проєкту	Ризик розроблення продукту неналежної якості	Створення резервів майбутніх витрат, пов'язаних з виконанням ІТ-проєкту	Підлягають урахуванню в бухгалтерському обліку
	Ризик недотримання встановлених строків розроблення продукту		
	Ризик перевищення бюджету витрат		
Ризики організації та здійснення діяльності	Технологічний ризик	Створення резервів майбутніх витрат, пов'язаних з виконанням ІТ-проєкту	
	Ризик персоналу	Створення резервів під компенсації та пільгові виплати, навчання персоналу	
	Ринковий ризик	Ризик не може бути усунений, його можна знизити шляхом диверсифікації діяльності ІТ-підприємства	Не враховуються в бухгалтерському обліку
	Юридичний ризик	Ризик частково може бути знижений шляхом прогнозування наслідків змін законодавства, врегулювання окремих питань на етапі укладання договору	Можливе використання облікової інформації під час застосування цього способу зниження ризику

резервування здійснюється в межах великих підприємств [1, с. 28]. Це твердження стосується великих ІТ-підприємств, оскільки малі компанії мають невеликі обсяги замовлень (кількість ІТ-проектів), а процес управління ризиками може здійснюватися з використанням більш простих способів.

Крім того, не можемо не погодитися з І. Падій, що «однією з причин низького рівня нарахування резервів є відсутність форм документів для розрахунку, нарахування та аналізу облікової інформації для резервування» [7, с. 178]. Складання спеціальних форм документів збільшує обсяги облікових робіт, тому не є пріоритетним для бухгалтерів, але саме первинний документ є початковим етапом відображення та основним джерелом інформації для подальших облікових і контрольних процедур [3]. Розроблення належного методичного забезпечення управління ризиками дасть змогу розглядати ризики як важливий об'єкт контролю та аналізу.

Відповідно до чинного законодавства, можливим є створення таких резервів:

- резерви, створювані відповідно до законодавства та установчих документів (резервний капітал, додатковий капітал, емісійний дохід);
- знецінення активів (резерви знецінення запасів, резерви за сумнівними боргами);
- резерви майбутніх витрат.

Проте навіть такий обмежений перелік резервів не означає, що ІТ-підприємства їх створюють. Щодо специфічних видів резервів, які характерні саме для суб'єктів цієї сфери, то на законодавчому рівні їх також не передбачено.

Специфічні види резервів для ІТ-підприємств розкриваються саме через резерви майбутніх витрат. Саме вони дають змогу рівномірно розподілити витрати, що виникають із зобов'язань ІТ-підприємства як перед фізичними, так і перед юридичними особами. Пропорційний розподіл майбутніх витрат протягом звітного періоду знижує ймовірність викривлення показників собівартості.

Враховуючи визначені ризики та способи управління ними, у діяльності ІТ-підприємств виділимо такі резерви майбутніх витрат:

- резерв на виплату щорічних відпусток;
- резерв на навчання персоналу;
- резерви майбутніх витрат, пов'язаних з виконанням ІТ-проекту (резерви під штрафи, судові позови тощо).

Щодо відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку, то для створення резерву на виплату відпусток передбачений субрахунок 471 «Забезпечення виплат відпусток». Резерв на навчання персоналу пропонуємо відображати на субрахунок 474 «Забезпечення інших витрат і платежів» з відкриттям відповідного аналітичного рахунку. Щодо резервів майбутніх витрат, пов'язаних з виконанням ІТ-проекту, то накопичення

інформації за ними пропонуємо робити на аналітичних рахунках, відкритих для розвитку вільного субрахунку 479 «Резерви майбутніх витрат, пов'язані з виконанням ІТ-проекту», наприклад:

- 479.1 «Резерви під штрафи»;
- 479.2 «Резерви від судові позови».

Відкриття цих аналітичних рахунків має бути затверджене на рівні підприємства у відповідних регламентуючих документах. В обліковій політиці ІТ-підприємства необхідно також затвердити методику та періодичність резервування, граничні розміри відрахувань до резервів, методику бухгалтерського обліку відображення резервів. Важливим є визначення необхідності створення резервів на основі показників ймовірності та суми ризиків. Їх оцінювання – це складне питання, яке вимагає окремого дослідження щодо кількісного обґрунтування критеріїв та закріплення їх у наказі про облікову політику ІТ-підприємства.

Висновки з проведеного дослідження.

Ризикованість діяльності ІТ-підприємств зумовлює необхідність створення резервів для покриття можливих витрат задля підтримки безперервної діяльності. Доведено необхідність формування для ІТ-підприємств, яким притаманна більша кількість ризиків, що впливають на господарську діяльність, не тільки обов'язкових резервів, але й інших, визначених з огляду на специфіку їх діяльності. Негативним моментом використання резервування як облікового способу зниження ризиків діяльності ІТ-підприємств є додаткове навантаження на бухгалтера. Проте за умови розроблення належного методичного забезпечення і в умовах інформаційно-комп'ютерних технологій зазначені моменти нівелюються.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Егорова С., Юданова Л. Концептуальные подходы к созданию системы резервов в бухгалтерском учете. *Вестник Псковского государственного университета. Серия : Экономика. Право. Управление*. 2015. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualnye-podhody-k-sozdaniyu-sistemy-rezervov-v-buhgalterskrom-uchete>
2. ІТ-ринок України: хто працює в найдинамічнішій галузі країни. 23 лютого 2021 р. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/it-rynok-ukrainy-rabotaet-samoy-dinamichno-1614070059.html>
3. Колесник Н. Учетный механизм управления рисками предприятия. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2019. № 10-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchetnyy-mehanizm-upravleniya-riskami-predpriyatiya>
4. Корінько М., Гриненко І. Резерви як об'єкт бухгалтерського обліку: уточнення категорійно-понятійного апарату. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 4. С. 15–20. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.4.15
5. Лаговська О., Грабчук І., Лоскоріх Г. Класифікація ризиків ІТ-підприємств: обліковий аспект.

Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2020. Вип. 3(47). С. 28–32. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2020-3\(47\)-28-32](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2020-3(47)-28-32)

6. Муковіз В., Гриценко Ю. Облік формування резервів в управлінні ризиками підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 2. С. 49–54.

7. Падій І. Методичне забезпечення формування резервів в обліку сільськогосподарських підприємств. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. № 2. С. 175–182.

REFERENCES:

1. Egorova S., Yudanov L. (2015) Kontseptual'nye podkhody k sozdaniyu sistemy rezervov v bukhgalterskrom uchete [Conceptual approaches to creating a system of reserves in accounting]. *Bulletin of the Pskov State University. Series: Economics. Right. Control*, vol. 1. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualnye-podhody-k-sozdaniyu-sistemy-rezervov-v-buhgalterskrom-uchete> (accessed 10 July 2021).

2. IT-rynok Ukrainy: kto pratsiuie v naidynamichnishi haluzi krainy [Ukraine's IT market: who works in the most dynamic industry in the country] (2021). Available at: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/it-rynok-ukrainy-rabotaet-samoy-dinamichno-1614070059.html> (accessed 21 July 2021).

3. Kolesnik N. (2019) Uchetnyy mekhanizm upravleniya riskami predpriyatiya [Accounting mechanism for enterprise risk management]. *International Journal of the Humanities and Natural*, vol. 10-2. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchetnyy-mekhanizm-upravleniya-riskami-predpriyatiya> (accessed 19 July 2021).

4. Korinko M., Grinenko I. (2021) Rezervy yak ob'ekt bukhgalterskoho obliku: utohnennia katehoriino-poniatinoho aparatu [Reserves as an object of accounting: specification of the category-conceptual apparatus]. *Investments: practice and experience*, vol. 4, pp. 15–20.

5. Lahovska O., Hrabchuk I., Loskorikh H. (2020) Klasyfikatsiia ryzykiv IT-pidpriemstv: oblikovyi aspekt [Risk classification of IT enterprises: accounting aspect]. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, vol. 3(47), pp. 28–32.

6. Mukoviz V., Hrytsenko Yu. (2019) Accounting for the formation of reserves in the risk management of the enterprise [Oblik formuvannia rezerviv v upravlinni ryzykamy pidpriemstva]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 2, pp. 49–54.

7. Padii I. (2019) Metodychne zabezpechennia formuvannia rezerviv v obliku silskohospodarskykh pidpriemstv [Methodical support for the formation of reserves in the accounting of agricultural enterprises]. *State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship*, vol. 2, pp. 175–182.